

עומקא דפרשה

תחנת הברואה או שיעור
עיתים קובעים

- ערש"ק י"ב מרחשוון תש"ע
- ברכת האורח בשבת
- בענין ברכת האורח
- ביאורים בנוסח ברכת האורח

- המקור לברכת האורח ומקומה
- שער הציון
- מקומה של ברכת האורח
- ברכת האורח כשאין כוס

פרשת לך לך - בענין ברכת האורח

גליון ס"ו

בענין ברכת האורח

הרב מרדכי גוטליב

בברכות מ"ו א' "בעה"ב בוצע ואורח מברך כדי שיברך לבעה"ב, מאי מברך וכו'. וברמב"ם פ"ב מברכות ה"ז "ברכה רביעית צריך להזכיר בה... וכשמברך האורח אצל בעה"ב מוסיף בה ברכה לבעה"ב".

ומשמע דתק"ח היא שאורח הוא מברך כדי שיברך לבעה"ב, עד שקבעו מטבע לברכה זו. ואמנם במ"ב סק"ה מביא תמיתה ליה"ח, למה משנים נוסח הברכה דבעה"ב ממה שבש"ס, והיינו שהוא שינוי ממטבע שטבעו חכמים, וביותר דמשמע שהוא תוספת בברכה הרביעית, דהיינו שנכלל בברהמ"ז, וכ"כ הברכי יוסף בשו"ב סי' קפ"ח "והמנהג פשוט, דגם בשבת אורח מברך לבעה"ב כמעשהו בחול, ואף זה בכלל טופס בברכות", ובאבן האזל מדייק כן ברמב"ם, ובהל' ומונהגי מהר"ש מנוישטט (והו"ד גם במיו"ט ובא"ר ובבאה"ט) "וברכת את ה' א'; אמר מהר"ש, האי את אתא לרבוויי בעה"ב, שחייב אדם לברך את בעה"ב שלו", וממה שנלמד מפס' זה כנראה סמכו לקובעו בברהמ"ז דוקא, והוא ע"ד אסמכתא [וכ"מ בפנענ רזא פ' עקב, ועמ"ש בעז"ה" בעומקא דפרשה גליון י"ז], ואולי גם אסמכתו כדי להתיר לכלול בתוך ברכה שמברך להקב"ה גם ברכה לבעה"ב, ואין בזה משום משוה כבוד עבד לקונו ועיי' פרישה סי' קפ"א.

ובברכות נ"ה א' "וא"ר יהודה ג' דברים מקצרים וכו' כוס של ברכה לברך ואינו מברך דכתיב ואברכה מברכך", פרש"י "והמברך ברהמ"ז מברך לבעה"ב", ומשמע דגם מקרא ד"ואברכה מברכך" לבד, סגי לסמוך חיוב האורח לברך לבעה"ב חוץ מברכת 'תודה' סתמית בפה, וכ"מ ממש"כ מהר"י כץ (חתן המהר"ל מפרגא) בהגהות לפע"ר (הנ"ל), על הדרשא דמהר"ש הנ"ל, וז"ל, "וצ"ע, דהא ילפינן ל' מואברכה מברכך, לפי מה שדרשו בו מי שנותנין לו כוס לברך וכו', ועיי' ברש"י שם".

והרא"ש פ"ד דברכות סוס"י י"א תב"ב "ומיהו אם בעה"ב רוצה לוותר בברכתו יברך בעצמו", וצ"ב הואיל ותקנ"ח שאורח מברך, ולא נאמר בש"ס שהדבר תלוי ברצון בעה"ב, ומצינו דיש ענין להתברך אפי' מהדיט כבברכות ז' א' דמא' שם "וקמ"ל שלא תהא ברכת הדיט קלה בעיניך", ופי' הסמיכת חכמים דהגם דכבר אשמועינן נמי במגילה ט"ו א', הכא קמ"ל דיש לחזור להתברך מהדיט, ולא רק שלא לזלזל כשכבר נתברך.

וכידוע מה דמטיין בימ"ד ממרן הגרי"ז זצ"ל שהקפיד בזה, וכן מפורש יוצא מסידור בית יעקב להגריעבי"ץ, שכן בתו"ד "לכן ביותר התפלה צריכה כבאן ביחוד לאורח... הרי מבואר הנוסח כל צרכו, שאין בו מלה לבטלה, ולא לחנם יסדורו רז"ל...".

ואמנם מהמרה"ל"ח (בהג' הטור) כ' ע"ד הרא"ש הנ"ל, "ומלתא דמסתבר הוא היכול לומר כלום אמרו אורח מברך אלא משום תקנתא דדי, אי אפשרי בתקנתא", וכע"ז כ' במור וקציעה, ומוכרח מזה דס"ל שזכות הברכה ניתנה לבעה"ב, אלא שעל האורח מוטל לעשות כן מצד שעבודו לבעה"ב [ועיי' במקור חיים סי' קפ"ט, שהאורחים אף כשמברכים בלחש לא יחסרו ברכה של בעה"ב, שלא להיות כפוי טובה], (ועיי' רש"י גיטין ע"ז ב'). ואל"כ יכול האורח לכפות לטוב המטיב, ע"כ דכ"ז שנוקט שצריכים לומר הברכה מיד אחרי אל יחסרנו לפני כל ברכות הרחמן ואפי' לא יענו השומעים אמן אחר הברכה מיד אחרי אל יחסרנו וכידוע שכן נהג מרן הרב מבריסק לומר את זה מיד אחר אל יחסרנו, אבל מצד שני היעבי"ץ בסידורו מביא הברכת האורח באמצע ברכת הרחמן וכמו שמודפס בברכונים וכ' מחברי זמננו דרך מדויק מל' האבודרהם [שהרי חי בתקופת הרא"ש] בכ' באומר הרחמן כל א'; וא' כרצונו שאלתו ואינו חשבו הפסקה בין ברכהמ"ז לבפה"ג שהרי תקנו לאורח לברך לבעה"ב עכ"ל כלומר בכמו שבברכת האורח לא הוי הפסק כך ברכת הרחמן לא הוי הפסק והיינו בברכת האורח לא המשך של הברכה אלא דהוי הוספה בפני עצמו שמקומו הוא אחרי ברכהמ"ז.

והרילפי הרמב"ם בזה נהיה חלק מהברכה לכ' אין מקום להסתפק אי מותר לומר בשבת וכמו שכן בשם הגאון בעצמו באמרי נועם דף מ"ח: דכל בקשות ותחנונים שהם בתוך הברכה נעשה כטופס ברכות ומותר לאומרם בשבת [וכמו שרמז לזה בביאור הגר"א אור"ח סי' תרי"ט ס"ג] וכל הספק יהא רק לפי האבודרהם דסובר בזה הוספה בפני עצמו דאולי זה נכלל בתחנות ובקשות באסורים בשבת.

אבל למעשה הראוני דהברכי יוסף בסימן קפ"ח בשו"ר ברכה ק"א מביא צד שלא לומר ברכת האורח בשבת ודוחה את זה ואומר דהמנהג פשוט דגם בשבת אורח מברך לבעה"ב כמעשהו בחול, ע"ש.

ברכת האורח בשבת

הרב שמחה הולנדר

איתא בגמ' ברכות מו'. אמר ר' יוחנן משום רשב"י בעל הבית בוצע והאורח מברך בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה ואורח מברך כדי שיברך לבעל הבית, וכן נפסק להל' בשו"ע סי' ר"א ס"א דאם יש שם אורח הוא מברך אפי' אם בעה"ב גדול הימנו כדי שיברך לבעה"ב. ובסעי' ג' כתוב דמי שנותנים לו לברך ואינו מברך מקצרים ימיו וזה כדאיתא שם בברכות בדף נה' דאמר רב יהודה שלשה דברים מקצרים ימיו של אדם מי שנותנין לו ס"ת לקרות ואינו קורא מי שנותנין לו כוס של ברכה לברך ואינו מברך וכו' והטעם איתא שם לקמן בכתי' ואברכה מברכך ומסביר רש"י דהמברך ברכת המזון מברך לבעה"ב והוסיף המ"ב דהוי גדר של מכלל הן אתה שומע לאו, ומדייק המג"א דא"פ דווקא באורח המברך על הכוס הדברים אמורים ע"כ, ולפי"ז כהיום דרובא דעלמא לא מברכים ברכת הזימון על הכוס וכמו שכן האגרות משה ביו"ד ח"ג סי' מב אות ג' דאע"פ שהיה צד לומר שהסיבה שהעולם לא הקפידו לברך על הכוס מחמת שלא היה היין מצוי והיה ביוקר גדול מ"מ כיון שכבר נהגו כן כבר מאות בשנים זה נחשב כנפסק אצלנו, כמו הר"ף והרמב"ם שהובא בשו"ע סי' קפ"ב שברכהמ"ז לא טעון כוס וכמו ששמעתי ממרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, יוצא דאין שום חיוב לברך את ברכת הבעה"ב אלא דרוב הפוסקים לא נוקטין כן [ע' שער הציון אות ט"ו שאינו יודע המקור של המג"א] ועוד יותר כ' העורך השלחן הדיוט שכל א' מברך ברכהמ"ז לעצמו מחוייב כל אורח לברך לבעה"ב, אפי' שהוא לא המזמן וכידוע שכן נקט מרן הקה"י [ומה שיש הרבה אנשים שמקלין בזה כנ' הם סומכין על מה דכ' השער ציון באות יד דיוצאין ע"י מה שאומרים הרחמן הוא יברך את בעה"ב הזה וכו'].

והנה שמעתי ממרן ראש הישיבה הגר"ש אורבאך שליט"א שהיה שההלכה היא שלא אומרים תחנונות ובקשות בשבת לכן הוא מסופק אם אפשר לברך ברכת האורח בשבת ובפרט לפי הגר"א שמאוד הקפיד ע"ז ואפי' לא אמר כל הרחמן שבברכהמ"ז, אבל נ"ל שהספק הזה תלוי במח' ראשונים דהרי יש לחקור האם ברכת האורח הוי המשך לברכה הרביעית בנעשה חלק מבכהמ"ז או שזה ברכה בפני עצמו שמקומו הוא אחרי ברכהמ"ז והנה הרמב"ם הל' ברכות פ"ב הל' ז' כותב בברכה רביעית צריך להזכיר בה שלוש מלכויות וכשמברך האורח אצל הבעה"ב מוסיף בה ברכה לבעל הבית כיצד אומר יה"ר שלא יבוש וכו' ומדייק הגר"א זצ"ל באבן האזל דמוכח דהרמב"ם סובר דברכת האורח נעשה המשך לברכה הטוב והמטיב, ע"כ דכ"ז שנוקט שצריכים לומר הברכה מיד אחרי אל יחסרנו לפני כל ברכות הרחמן ואפי' לא יענו השומעים אמן אחר הברכה מיד אחרי אל יחסרנו וכידוע שכן נהג מרן הרב מבריסק לומר את זה מיד אחר אל יחסרנו, אבל מצד שני היעבי"ץ בסידורו מביא הברכת האורח באמצע ברכת הרחמן וכמו שמודפס בברכונים וכ' מחברי זמננו דרך מדויק מל' האבודרהם [שהרי חי בתקופת הרא"ש] בכ' באומר הרחמן כל א'; וא' כרצונו שאלתו ואינו חשבו הפסקה בין ברכהמ"ז לבפה"ג שהרי תקנו לאורח לברך לבעה"ב עכ"ל כלומר בכמו שבברכת האורח לא הוי הפסק כך ברכת הרחמן לא הוי הפסק והיינו בברכת האורח לא המשך של הברכה אלא דהוי הוספה בפני עצמו שמקומו הוא אחרי ברכהמ"ז.

והרילפי הרמב"ם בזה נהיה חלק מהברכה לכ' אין מקום להסתפק אי מותר לומר בשבת וכמו שכן בשם הגאון בעצמו באמרי נועם דף מ"ח: דכל בקשות ותחנונים שהם בתוך הברכה נעשה כטופס ברכות ומותר לאומרם בשבת [וכמו שרמז לזה בביאור הגר"א אור"ח סי' תרי"ט ס"ג] וכל הספק יהא רק לפי האבודרהם דסובר בזה הוספה בפני עצמו דאולי זה נכלל בתחנות ובקשות באסורים בשבת.

אבל למעשה הראוני דהברכי יוסף בסימן קפ"ח בשו"ר ברכה ק"א מביא צד שלא לומר ברכת האורח בשבת ודוחה את זה ואומר דהמנהג פשוט דגם בשבת אורח מברך לבעה"ב כמעשהו בחול, ע"ש.

לרפואת רפאל זלמן יהודה בן יוספא לרפ"ש

לע"נ מרת חוה בת ר' פנחס הכהן ז"ל ע"ה נלב"ע ח' חשוון תש"ע

הרב משה חיים לייטער

שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא

נראה לבאר מה דנקטו לשון 'בושה' לגבי עולם הזה ולשון כלימה לגבי עולם הבא, על פי דברי רבינו יונה בשערי תשובה (שער א' העיקר הששי) שכתב שכלימה יתירה מבושה ולכן בכל מקום הכלימה נזכרת אחר הבושה, וכ"כ הרד"ק בספר השרשים שכל 'כלם' לפי"ז נאמר כלימה גבי עוה"ב שבו הבושה לנצח משא"כ בעוה"ז.

בספר הכרמל למלבי"ם ובספר ביאור שמות הנרדפים עמ' עה מבואר שכלימה גדולה מן הבושה כיון שבושה היא מעצמו וכלימה מאחרים, והנה בעוה"ז יותר שייך בחינה של בושה כי לב אדם יודע מרת נפשו כמה הוא חטא והכעיס את בוראו אבל אחרים לא תמיד יודעים משא"כ בעוה"ב עיקר הכלימה הוא מאחרים כי הכל יתגלה לעין כל כמבואר בתרגום סוף קהלת עה"פ (יב, יג) [סוף דבר הכל נשמע] וגו' ופירש התרגום "סוף פתגם דאתעבד בעלמא בצנעא כולא עתיד לאתפרסמא ולאשתמעא לכל בני אנשא" וכו' [פי' סוף דבר שנעשה בעולם בצנעא הכל עתיד להתפרסם ולהשמע לכל בני האדם וכו'] וכ"כ בפס' ו"ד, ע"ש. ושפיר שייך כלימה באחרים בעוה"ב דוקא וזהו ברכתנו 'שלא יכלם לעולם הבא'.

ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר

פי' רש"י בברכות דף מו. וז"ל "קרובים לעיר, שיכול לראותן בעל הבית תמיד, ולדעת מה הן צרכיו, נכסיו, קרקעות", ע"כ. [אולם רש"י בגמ' בבא מציעא דף קז. נקט טעם אחר לבאר מעלת קרבתם לעיר והוא שלא יהא טורח להכניס הפירות]. וענין זה שהבעלים צריך לעמוד על הנכסים מקרוב ולהשגיח עליהם כדי לראות מה הם צרכים מבואר בחולין קה. "אמר שמואל אנה אנה מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא דאילו אבא הוה סייר נכסיה (פירש"י סייר, הולך ורואה קרקעותיו מה הן צרכיות) תרי זמני ביומא, ואני לא סיירנא אלא חדא זימנא. שמואל לטעמיה דאמר שמואל מאן דסייר נכסיה כל יומא משום אסתירא (פירש"י מוצא סלע מפני שמתקנע בכל הדרך), אביי הוה סייר נכסיה כל יומא ויומא, יומא חד פגע באריסיה דדרי פתרא דאופי (פירש"י משוי עצים שהיה גונבו), אמר ליה, כבר קדמוך רבנן, רב אסי הוה סייר נכסיה כל יומא, אמר היכא נינהו כל הני אסתירי דמר שמואל, יומא חד חזא צינורא בדדקא בארעיה (פירש"י המים יוצאו חוץ לגדותיו ובאין לטטוף פירותיו דרך פחת שבשפת האמה) שקליה לגלימיה כרכיה אותביה בגוה רמא קלא, אתו אינשי סכרוה, אמר אשכחתינהו לכולהו איסתירי דמר שמואל", ע"כ.

למדן מדברי הגמ' שגם האמוראים הקפידו מאוד להשגיח על קרקעותיהם כדי להצילן מהפסד או גניבה וכדומה. וכל המרבה בכך הרי זה משובח כמבואר מדברי שמואל 'אנה אנה מלתא חלא בר חמא', ומציאות זו שייכת למעשה רק כשנכסיו קרובים לעירו.

מוצלחים וקרובים לעיר ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו וכו'

נראה לבאר סמיכות הדברים דמכיון שהנכסים קרובים לעיר והרבה מבני העיר רואים אותם תדיר יש חשש של היזק מעין הרע, לכן מבקשים שלמרות זאת אל ישלוט השטן לקטרט ע"י עין הרע.

ועי' בבבא מציעא קז. שחוששין לכה"ג, וז"ל הגמ' "א"ר אבהו אמר רב הונא אמר רב, אסור לו לאדם שיעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה (פירש"י שלא יפסידנה בעין הרע), איני והא וכו' הכי אמר רב (דברים כה, ג), "ברוך אתה בעיר" וכו' "ברוך אתה בשדה", שיהו נכסיו קרובים לעיר, ותי' הגמ' (בע"ב) לא קשיא דרב אדרב, דברכת ברוך אתה בעיר איירי שיש לו חומה מסביב לשדהו שלא יראו בני אדם. שו"ר בהגות מראה כהן בברכות שם שצ"ע לגמ' בב"מ, ורמז לכל ה"ל.

עוד י"ל בסמיכות הדברים על פי הגמ' בב"מ ל. שאם נזדמן לאדם אורחים אין לשתות בפניהם כסות וכדומה משום **דמקלא קלי** משום עינא, ופי' רש"י שם בשטיחה זו לפי אורחים הוא **זרפה**, ומה הוא **שריפתה**, משום עינא (בישא) שתשלוט בה עין הרע של אורחיו", ע"כ. ואולי מטעם חשש עינא בישא של האורחין תקנו חז"ל לאורחים לברך את בעל הבית בברכה זו "ה"ר שלא יבוש בעה"ב ויצלח מאד בכל נכסיו וכן ואל ישלוט שטן (כי עין הרע גורמת קיטרוג) לא במעשי ידיו" וכו', ע"כ. ואחר הדיבור של האורחים ימשך לבבם ושוב לא ישימו האורחים עין רע על נכסי הבעה"ב (שהרי א"א לבעה"ב להחביא כל נכסיו מעיני האורחים).

ולא יזדקק לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון...

יש לפרש דמכיון שבקשנו לפני כן שבעל הבית יצליח מאד בכל נכסיו יש חשש שעל ידי רבוי נכסים יבוא לידי חטא כענין שנאמר (דברים לב, טו) "וישמן ישרון ויבעט" לכן מברכים אותו שלא יכשל בעל הבית אפילו בהרהור חטא.

הרב מנחם וינטר

בברכות מו. מובאת שיטת ר"י דבעל הבית בוצע ואורח מברך ברכת המזון, דבעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה ואורח מברך כדי שיברך לבעה"ב. ומקור החיוב לאורח שיברך את בעה"ב יש מהראשונים שכתבו (האבודרהם, הרוקה, בסמ"ג ובחזקוני) דנלמד מהפסוק: "וברכת את ה"א" את - לרבות את בעל הבית כמו שדורשים, את - לרבות תלמידי חכמים, כן כאן בא לרבות שברכת המזון זה לברך את הקב"ה ואת בעה"ב. ומשמע דהוי חיוב ברכה לבעה"ב ונלמד מפסוק אבל הוי הבעה"ב בתור טפל כי עיקר הברכה לקב"ה וגם יש לברך את בעה"ב. וברמב"ם הלכות ברכות פ"ז ה"ב משמע דהוי ענין של דרך ארץ כלשונו בה"א: מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה וכולם דרך ארץ.

אך יש שמביאים מקור מברכות נ"ה שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם וכו' והשני הוא שנותנים לו כוס של ברכה והוא אינו מברך דכתיב ואברכה מברכך, ומוסיף רש"י והמברך ברכת המזון מברך לבעה"ב, ומבאר המהרש"א שהאורח מתברך מברכתו של בעל המזון והוא לא בעי, והסיבה שמתברך שכתוב ואברכה מברכך דהיינו שהמברך לבעה"ב מתברך בעצמו א"כ משמע מפסוק זה שיש לאורח לברך.

ונראה שיש הבדל בין שני מקורות אלו דלפי הראשונים שהלימוד מהפסוק וברכת את וכו' משמע דהוי ברכה ושבח לבעה"ב בתור טפל לברכה שמברכים את השם אך לא הוי בתור בקשת צרכיו אך לפי המקור השני מגמ' בברכות נה. הרי הוי עיקר המקור לזה שמקבל המברך גם ברכה ולכן כשאינו רוצה לברך את בעל הבית אינו רוצה בברכה וחיים לעצמו אמנם יש גם מקור דיש ברכה ובקשת צרכיו לבעה"ב ובזכות זה יזכה גם המברך להתברך בכל צרכיו וענייניו. ויתכן שזה שני החלקים שמצינו בגמ' דבתחילה אומרת הגמ' רק י"ה"ר שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא, ורבי מוסיף בה דברים ויצלח מאוד בכל נכסיו ויהיו נכסיו ונכסיו וכו' ולא ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידיו וכו' לא לפניו ולא לפנינו וכו' עד עולם. דהחלק הראשון הוי שבח לבעה"ב בתור טפל לאחר הברכה והשבח להקב"ה על המזון שאכלנו, ורבי שהוסיף הוי הענין השני שמבקש את צרכיו של בעה"ב, וכולל גם את צרכי עצמו כי הרי גם הוא מתברך, ודבר זה נלמד מהפסוק של ואברכה מברכך דהוי לימוד גם על ביקוש צרכי בעה"ב וגם ברכה על המברך. [אמנם יש להעיר דמשמע דהוי ברכה מיוחדת לאברהם ולא לכל אחד שמברכים אותו]. ובזה תובן טענתו של הדברי חמודות ומעדינו י"ט למה אנו משנים מהנוסח של הגמ' ומוסיפים בה דברים ובאמת קשה דהרי זה כתוב בגמ' ורבי מוסיף בה דברים וכן מ"ש הרמב"ם שאפשר להוסיף מקורו מדברי רבי, א"כ מה טענתו של הדברי חמודות. אך לפי ביאורינו טענתו על החלק הראשון דהוי ברכה ושבח לבעה"ב את זה לא אומרים ובזה לא ניתן להוסיף דזה נלמד מהפסוק וברכת את וכו'. וכנראה דהמשנ"ב לא הבין כך ע"י שער הציון.

באבן האזל וכן בחי' הגר"ז בעניינים וסוגיות הש"ס סי' י"ח אות ג' דיקו מדברי הרמב"ם בהלכות ברכות פ"ב ה"ז דברכת האורח הוי המשך ישיר לברכת הטוב והמטיב, דדיקו הלשון מוסיף בה ברכה לבעה"ב משמע בה בתוך ברכת הטוב והמטיב וגם באמת מביא הרמב"ם רק את החלק הראשון בגמ' וזה באמת החלק שנלמד מהפסוק של וברכת את וכו', ואולי לפי דבריהם רצוי שיאמר ויהי רצון אבל החלק השני של בקשת צרכיו של בעה"ב שנמצא בדברי רבי זה שייך לפי"ז ה"ב שם אומר הרמב"ם דהוי עניין של דרך ארץ ומנהג ולכן האירו שאין לומר אמן אחרי על יחסרנו, כמו שחידש הגר"א, אלא בסוף ברכת האורח והשבח לבעה"ב משום דהוי ברכה אחת ארוכה.

ויש לעיין האם אין סתירה מדעת ה"ר יחיאל שהובא בטור סי' קפט (בסופו) כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל נהגו להאריך בברכת הטוב והמטיב הרחמן בכמה גוונים ולא ידעתי מאין בא זה להרבות בבקשות בין ברכת המזון לברכת פרי הגפן ואפשר שנהגו לעשות כן מהא דאמרו אורח מברך יהי רצון ונ"ל שאין בזה משום הפסק וגדולה מזה מצאנו בברכת המילה שמתפללים על הילד באמצע הברכה אחר שברך בורא פרי הגפן ומפסיק בין ברכה לשתיה ולכאורה מה הוכיח מברכת האורח לענין הרחמן דהרי לדברי הגר"ז הוי המשך לברכת הטוב והמטיב א"כ זה עוד קודם שנגמר ברכת המזון וכמו שאמר שיש לומר אמן כדין אחר ברכת האורח, א"כ ודאי דלא הוי הפסק אלא משמע דאין אומרים אותו אחר על יחסרנו אלא בהרחמן לכן הוכיח שאם אין זה הפסק א"כ כל שאר הרחמן שאומרים לא הוי הפסק, אך י"ל יותר טוב כמו שמבאר בפרישה מה שכתב בטור וגדולה מזו מצאנו בברכת המילה וביאר דאולי אין ראייה מברכת האורח דהוי המשך הברכה אבל בברכת המילה ודאי דהוי אחר שגמר את ברכת הגפן ובכל אופן הוי מפסיק בין הברכה לשתית היין ומשמע דלא הוי הפסק.

מקור הדין - "ואברכה מברכך"

בגמ' משמע דילפי' מדכתיב בפר' לך וברכה מברכך (יבג), דאי בברכות (נה) א"ר יהודה שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם... מי שנותנים לו כוס של ברכה לברך ואינו מברך, דכתיב ואברכה מברכך. ופירש"י והמברך ברכהמ"ז מברך לבעה"ב. ועי' מהר"ל ע"מ"א אבות פ"א יג דפליג ע"ז ופי' דקאי על הקב"ה ולא על בעה"ב. ומבואר דעיקר הדין הנאמר כאן הוא מצד שצריך לברך לבעה"ב. [וכ"כ המג"א על פסק השו"ע דמי שנותנים לו לברך ואינו מברך מתקצרים ימיו, דהוא דוקא באורח ובכוס ברכה"מ].

ועי' משנ"ב (סקי"ד) דהלימוד מצד שבעה"ב הוא מזרע אברהם, דמשו"כ המברכו מתברך, [כ"כ בשו"ע הגר"ז ראה]. ומבואר דההבטחה "ואברכה מברכך" היא לדורות שאברך את כל מברכי ישראל. [וכ"מ בפלא יועץ (ע' קללה) דהוא לימוד על כל ברכת וקללת ישראל, ע"ש]. ועי' תוס' חולין מט. (ד"ה ואברכה). וצ"ב לפי"ז אמאי נאמר הדין דוקא באורח.

הא"ר (ראד, הק' מנ"ל לגמ' דמי שאינו מברך מתקצרים ימיו, שהרי בפס' נא' רק על מקלקל אורח, אבל מי שאינו מברך לא יבורך ולא יתקלל. ויישב דא"כ למה נאמר **ואברכה מברכך** הא נלמד ממקלקל אורח שמדה טובה מרובה דכיון שמקלקל אורח ממילא מברכך אברך, אלא ע"כ דהא ללמדנו שמי שאינו מברך ג"כ מתקלל. והק' ע"ז העץ יוסף דא"כ מש"כ "מקלקל אורח" מיותר לגמרי שהרי הקללה חלה אף כשאינו מברך. וכ' דצ"ל בכונת הא"ר דפי' "ומקלקל אורח" היינו מי שלא יחפוץ בברכה, דזה עצמו נחשב קללה. [ועי' ש מה שפי' בזה מ"ש יעקב לרבקה והבאתי עלי קללה ולא ברכה]. וע"ע נזירות שמשון על השו"ע מש"כ בזה.

ולפי טעם זה א"ש נוסח השו"ע והיה נכסיו מוצלחים, ול"ג והיה נכסיו ונכסיו [כג' בגמ' לפנינו], שהרי ממילא מתברך ע"י שמברך את בעה"ב.

מקור הדין - "וברכת את ה' אלקיך"

כתב הסמ"ג (עשה כז ד"ה בשבתות) שמעתי כי יש בברייתא בירושלמי "וברכת את" לרבות בעה"ב. [אינו לפנינו], וכ"כ הרוקח (שיט) והכל בו (כה) והמנהיג [והאבודרהם (הל' ברכות א) בשמו], וכ"כ בפר' עקב החזקוני והפענח רזא (מבעלי התוס'), ושבעת וברכת את וגו', לרבות בעה"ב מכאן סמכו לקבוע לו ברכה בברכת המזון. והנה הל' הוא מכאן סמכו וכן לשון הכל בו ומשמע דהיא **אסמכתא**, אך בס' פדה את אברהם כ' עפ"י הסמ"ג הנ"ל דחיוב ברכת האורח לבעה"ב הוא **מן התורה** מדכ' את לרבות בעה"ב. ועי' בגליוני הש"ס ברכות שדן אם הדרשא היא גם למאן דלא דריש אתין, ומשמע ג"כ דאינו אסמכתא בעלמא. וכ"כ התו"ט במלבושי יו"ט סי' רא' כ' בשם דרשות מהר"ש (תצ"ח) מדכתיב וברכת את ה' אלקיך, "את" לרבות בעל הבית. ועי' א"ר שם.

ועי' בביאור המהרש"ל על הסמ"ג (עמודי שלמה) שכ' ע"ז "לכך אומר הרחמן הוא יברך את בעה"ב, כלומר "את" שמרבין ממנו בעה"ב, קיבלתי".

אכן בהגהות על הפענח רזא שם [לריב"ש כ"ץ חתן המהר"ל] כ' וצ"ע דהא ילפינן ליה **מואברכה מברכך**, לפי מה שדרשו בו מי שנותנים לו כוש"ב וכו'.

גדר הברכה

הרמב"ם פ"ב מהל' ברכות ה"ז כ' ברכה רביעית... וכשמברך האורח אצל בעה"ב צריך להוסיף בה ברכה לבעה"ב וכו', ומשמע דהיא חלק מברכה רביעית, ועי' אבהא"ז. וכן מבואר בסמ"ג (ע' כז) שכ' וכשמברך האורח **מוסיף בברכה רביעית** יה"ר שלא יבוש בעה"ב וכו'.

אבל בטור ובשו"ע לא משמע דשייך לברכת הטוב והמטיב אלא היא בפנ"ע. וכ"מ בסמ"ק (ברכות קט) שכ' "ואורח חייב לברך את בעה"ב ותקנו לו חכמים ברכה אחת". ולשון הארחות חיים (נו) "...לתקן ברכה בפני עצמה לבעל הבית" ויתכן דתליא אם הוא מדין הברכה על המזון דמלבד ההודאה להקב"ה צריך להודות לנותן. או משום שברכה"מ היא עת רצון [דהוה טעם התקנה בבקשות "הרחמן"] ובזמן זה מחוייב להתפלל גם על הצלחת בעה"ב. וכך משמע מלשון הרס"ג "ומי שאכל בבית חברו ומברך, צריך להתפלל בעדו, ומדוק דכיון שמברך צריך להתפלל.

כ' הרי"ג נג'ארה בס' כלי מחזיק ברכה (פ"ד) ויראה לי שנתקנה ברכה זו כדי ליתן אומץ לברכה העיקרית... כ"ש לבעל הבית יתברך שזן את בעה"ב ואת האורח ואת כל העולם כולו.

עי' בל' הרמב"ם דמשמע שהוא דיבור לנוכח בעה"ב "אומר" ובלשון נוכח - "יה"ר שלא תבוש בעה"ב בעה"ז ולא תכלם...", וא"כ צריך לאומרה בקול שישמע בעה"ב. אבל בטו"ש"ע הנוסח הוא בלשון נסתר, וכג"ה הגמ' לפנינו שלא יבוש ולא יכלם.

חיוב האורח

בברכות נה. א"ר יהודה שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם... כוס של ברכה לברך ואינו מברך, דכתיב ואברכה מברכך. ונפסק בשו"ע רבג, מי שנותנים לו לברך ואינו מברך, מקצרים ימיו. ועי' רבינו מנוח בפ"ב ה"ז שהאורח **מחוייב לברך** ברכת המזון כדי לברך לבעה"ב. [וע"ע ברכות ג:] וכ' הרי"ב יקר בפ"י בהמ"ז שאורח חייב לברך לבעה"ב כיון שהוא **חייב מאד בכבודו**, ואפי' יותר מכבוד אביו ואמו, שהרי אלישע ואליהו החיו את בני אכסניא שלהם, ולא החיו אביהם ואמותיהם.

אכן בזמננו שכולם מברכים ברכה"מ [ולא רק המזמן] כ' המ"ב בשעה"צ (יד) דיתכן שאין שייך דין זה, כיון שבלא"ה אומר את ברכת האורח. ועי' אשל אברהם דפשו"ל הכי. וכ"כ הכה"ח (יט וכו). אמנם מ"מ הוא חיוב גמור לברך ברכת האורח, ועי' מג"א סק"ב **שכ"א מבני הבית נחשב אורח** לענין שצריך לברך לבעה"ב. [וזהו המקור לנוסח הרחמן הוא יברך את אבי מורי וכו'. ולכן אין מקום לאומרו כשאינו בבית אביו].

בהגהות הריע"ב"ץ (מו.) כ' שהחיוב לא נאמר כשמכבדים אותו שלא כדין, כגון שיש גדול ממנו, וראייתו מפסחים ק"ט: דלע"ל נותנין כוס של ברכה לאברהם ואומר אני לא אברך וכן כולם עד שמגיעים לדוד שאומר לי נאה לברך, הרי שדוחים כוש"ב במקום שיש אחר שצריך לברך בדין. אכן בס' חוקי חיים (דרוש כח) כ' שאין ראייה כיון דלעת"ל בעל הסעודה הוא הקב"ה, ולד' רש"י הוא דין בבעה"ב.

ועי' מאירי (נה) דמשמע שהחסרון הוא דוקא כשנמנע מלברך מתוך גאוה שבו.

תוספת ברכה

ל' הרמב"ם כ'צד מברכו, אומר יהי רצון שלא תבוש בעה"ב בעה"ז ולא תכלם לעוה"ב. ויש לו רשות להוסיף בברכת בעה"ב ולהאריך בה. הרי דכל הברכות על הנכסים וכו' הוא בגדר **רשות** להוסיף. והוא עפ"י הגמ' (מו.) מאי מברך, יה"ר שלא יבוש בעה"ב בעה"ז ולא יכלם לעוה"ב. ורבי מוסיף בה דברים, ויצליח מאד בכל נכסיו וכו'. והיינו דס"ל דמ"ש רבי מוסיף בה, הוא תוספת של רשות.

ועי' רבינו מנוח בד' הרמב"ם שלא רצה לפרט מש"כ בגמ' ויצלח בכל נכסיו וכו', משום "שכל הצלחת האדם תלויה במה שכתב הרב". ומבואר דהתוספת כלולה בעיקר. [ובשפתי חכמים על ברכות כ' דהוצרך רבי להוסיף משום שלא יבוש ולא יכלם אינה ברכה כ"כ אלא רק העדר הרע].

אבל הטור והשו"ע הביאו הכל כברכה אחת, והיינו דכל הנוסח מדינא דגמ'. אמנם מצוינו באחרונים דיוצאים יד"ח גם באמירת הרחמן, וא"כ אין מעכב נוסח זה, ויל"ע.

ונפק"מ לענין ברכת הנכסים שפירש"י בגמ' שם, נכסיו - קרקעות. קרובים לעיר - שיכול לראותן בעה"ב תמיד ולדעת מה הן צריכין. ולכאוי' בבעה"ב שאין לו קרקעות אין מקום לברכה זו, ולד' הרמב"ם פשיטא דהכל לפי הענין.

עוד יל"ע עפ"י"ז אם ראוי להוסיף לפי דעת בעה"ב ומשאלותיו, וכגון הנוסח בסידור הרס"ג "הרחמן יברך את בעה"ב הזה... בתורה מרובה בחכמה מופלאה, בהון בעושר, בבנים עוסקי תורה ומקיימי מצוות בישראל...".

ובאמת כ' הצידה לדרך (מ"א כלל ג פכ"ד) "ויוסיף כפי שכלו". ולכאוי' אזיל בשיטת הרמב"ם דיש עיקר ותוספת.

נוסח הרחמן

נוסח הברכה מבואר בגמ' כנ"ל יה"ר שלא יבוש וכו'. אכן יש ראשונים שכ' נוסח הרחמן, בס' מצוות זמניות "הרחמן הוא יברך בעה"ב ואשתו ובניו וכל אשר לו". וכן משמע בפ"י התפלות להר"י בר יקר, שאומר הרחמן הרחמן כ"א כרצונו ורצון שאלתו ואם הוא אורח צריך לברך לבעה"ב.

והכל בו (כה) צירף שניהם יחד שכ' ואומר הכי, הרחמן הוא יברך מורי בעה"ב הזה אותו ואת ביתו ואת כל אשר לו כמו שנתברכו אבותינו אברהם יצחק וכו' בברכה שלמה ונאמר אמן, יהי רצון וכו' וימצא חן ושכל טוב בעני אלקים ואדם. ע"ש. ועי"ז בארחות חיים (נו). וכן בסידור הרס"ג הקדים הרחמן (כנ"ל) ליה"ר.

וכן מבואר במהרש"ל (לעיל) ומשמע דמתקיים גם בזה, וזמ"ש המ"ב דבזה"ז שאומרים הרחמן מותר לסרב. אך בסידור ריע"ב"ץ תמה שאין מקפידים בנוסח הגמ' שתיבותיו מוקדקות וספורות, ע"י"ש.

ברכה למחזיקי תורה

כ' האדר"ת (תפלת דוד עמ' סו) בנוסח הרחמן הוא יברך אותי וכו', אני מוסיף ואת המחזיקים אותי, או ואת בני העיר המחזיקים אותי, כדין ברכת האורח לבעה"ב, ובודאי צריך רב העיר להתפלל בעד בני עירו, ואף הרב בא בשכרו מ"מ גם זה הוא טוב שמחזיקים אותו לרב...

ועי' אור לציון ח"ב פמ"ו לג **שבני ישיבה** ג"כ צריכים לברך ברכת האורח, ויאמרו הרחמן הוא יברך את בעלי הסעודה, והכוונה לתמכין דאורייתא.

מקומה של ברכת האורח בבהמ"ז

הרב ישראל אריה ראז

הנה בסוגית הגמ' דברכות מו. שנתבאר דין ברכת האורח לא נתבאר היכן אומרה, אחר שמסים לברך, או בברכה רביעית, וחזינו בלשון הרמב"ם פ"ב מהל' ברכות ה"ז וז"ל ברכה רביעית צריך להזכיר בה שלש מלכויות, וכשמברך האורח אצל בעל הבית מוסיף בה ברכה לבעל הבית, כיצד מברכו אומר יהי רצון וכו', והשתא יש להבין האם כשיש האורח הוא ברכת האורח לבעל הבית חלק מברכה רביעית לאחר תיבת "אל יחסרנו" או אחר שיסיים לברך ולבקש הרחמן וכו', דאי הוא חלק מהברכה א"כ אין להפריד מהברכה וכיון שסיים הברכה יאמרנה מיד קודם שיבקש הרחמן וכו', ואי הוא הוספה נפרדת א"כ אין חילוק היכן אומרה.

ודייק האבן האזל מלשון הר"מ דהו המשך הברכה ולא דבר נפרד, שכתב הר"מ דכשמברך אורח אצל בעל הבית מוסיף בה בברכה לבעל הבית והיינו דהו חלק מהברכה ולכן כתב שם דצריך לצרף ברכת בעל הבית לברכה רביעית ולאומרה מיד אחר שמסיים אל יחסרנו ולא יענה אמן ביתיים כדי שיחשב לו לברכה אחת, ואי יאמר קודם הברכה לבעל הבית את בקשות הרחמן וכו' כדרך שאנו מברכים, לא יאה שייך לייחס ברכת בעל הבית לברכה רביעית.

אמנם הטור בסי' קפ"ט לכאורה פליג על הר"מ שנראה מלשונו דלא הו המשך לברכה רביעית, דהקשה שם בשם אחיו הר"ר יחיאל בן הרא"ש שתמה אמאי לא מברכים ברכת הגפן מיד בסוף ברכה רביעית קודם בקשות הרחמן דהרי הו הפסק בין הברכה לברכת המזון, ותירץ שם והוא ע"פ האבודרהם דכיון שמצינו שאומרים ברכת האורח לבעל הבית א"כ לא חיישינן להפסק וכמו שמצינו גבי מילה שאחר הברכה שקדש ידיו מבטן וכו' מוסיפים בקשות או"א קיים את הילד וכו' והרי בלי הפסק בין טעימה לברכה וע"כ דלא חיישינן לזה, והב"ח הוסיף להוכיח כן מהא דבבלי הפסח אחר שאומרים הלל הגדול ונשמת מוסיפים פיוטים קודם שמסיימים בברכת הגפן ואף דהו הפסק בין ברכת יין לברכה דהלל וע"כ דלא חיישינן להפסק, אמנם הביא דהמהרש"ל כבר תיקן לומר הפיוטים רק אחר שמסיים הגפן.

ומ"מ חזינו מדברי הטור והב"ח דהו ברכת האורח ברכה נפרדת ולכן דימו לבקשות הרחמן דחשיבי הפסק דאי הו חלק מברכה רביעית וכמו שדן האבן האזל בדברי הרמב"ם א"כ הו חלק מהברכה ולא שייך לדון בה משום הפסק, ולא יתורץ קושייתם מה סיבת הפסק בין ברכה רביעית לברכת הגפן, אמנם בפרישה שתירץ על הנושא דכל הבקשות של הרחמן הו מענין הברכה דהו המשך בקשות של הו ישיר לנו הו יגמול בעדינו וכו' וגם דלא מברך הגפן עד שמסיים הבקשות לכן לא הו הפסק, ולא דמי למילה דאמר ברכת הגפן קודם אשר קדש ידיו מבטן וכו' ואין הבקשות מענין הברכה אלא הו הפסק, ולכן הביא דטועמים קצת, ועדיין לדבריו יש לתמוה דיש הפסק בין ברכה רביעית לברכת היין בברכת האורח דהרי לא הו מענין הברכה ואף שכתב גם שעדיין לא בירך הגפן הרי חזינו דלא חזי ליה בזה, "ל דס"ל דהו חלק מהברכה ולהו מהא לא הוקשה לו מידי וכד' האבן האזל בדברי הר"מ.

ובאמת באבודרהם ובעוד ראשונים שהעתיקו ברכת האורח לאחר בקשות הרחמן אחרון שזיכנו לימות המשיח, נר' דהאבודרהם לשיטתו דס"ל דהו דבר נפרד ולא חלק מברכה רביעית דהרי כן ס"ל לבאר הטעם דלא הו בין ברכה לטעימה, אלא דגם לדעה זו עדיין לא יקלקל אם יאמר ברכת האורח בסוף ברכה רביעית קודם הרחמן אלא שאין חילוק היכן אומרה, ואילו לדעת הרמב"ם בעי שיאמרנה דווקא בסיום ברכה רביעית ואי לא עביד הכי הו כלא בירך לבעל הבית שכבר סיים ברכתו, והכי מטו בי מדרשא דנהג הגרי"ז מבריסק זצוק"ל ע"פ הר"מ הנ"ל.

ולכאורה יש לבאר דבר נוסף, דאף דעיקר ברכת האורח נאמר כשהאורח מזמן מ"מ הו רק סיבה לכבד האורח בזימון כדי שיברך לבעל הבית אבל על האורח חובה [כלשון הרבינו מנוח] תמיד לברך לבעל הבית גם כשאינו המזמן וכלשון הרמב"ם שכתב וכשהמברך האורח אצל בעל הבית ולא כתב כשמזמן האורח אלא יש לעולם לברך לבעל הבית, וכשאינו מזמן כתבו הפוסקים הטעם דיכול הבעה"ב לומר שאינו רוצה בברכה ונותן לאחר זמן, וכמו שאומר אי אפשרי בתקנת חכמים, מ"מ לא פטר בכך את האורח מלברכו, וצ"ע שאין נוהגין כן, ובמשנ"ב כבר דן העולם לכף זכות דיוצאים בברכה לבעל הבית במה שאומרים הרחמן הו יברך את בעה"ב, וכן דלפי המג"א דין ברכת האורח הו רק כשמברך על הכוס ומשום לישנא דגמי, ואף שכבר הביא בשם הא"ר לפקפק עליו מנין דוקא שיש לו כוס, ומ"מ הו למוד זכות על הרבים, ודאי שלכתחילה עדיף לומר נוסח הברכה כמובא בגמ'.

ברכת האורח כשאין כוס

הרב יוסף חיים בירנבוים

במ"ב סי' רא סק"ד הביא מהמג"א דדין ברכת האורח דוקא כשמברכין על הכוס, ותמה ע"ז בשעה"צ דמנ"ל דבר זה ואולי דייק כן מלשון הגמ' (נה) מי שנותנין לו כוס, עכ"ד. ובס' דברי יעקב הוסיף להעיר דהרי הרמב"ם פסק בפ"ז הי"ד דאין חיוב לברך על הכוס, ואעפ"כ כ' בפשיטות בפ"ב ה"ז את דין ברכת האורח.

וכ' שם דלולי דברי המ"ב י"ל שכוונת המג"א לענין אחר, והקדים להוכיח דלא כפי המ"ב דבסעי' א' שכ' השו"ע דין ברכת האורח לא כ' המג"א כלום דתלוי בכוס, ורק בס"ג על מש"כ השו"כ דמי שנותנין לו כוס לברך ואינו מברך מקצרין ימיו, ע"ז כ' המ"א את ענין הכוס, ולדברי המ"ב היה ראוי לכותבו בסעי' א. ולכן פי' דכוונת המ"א רק לאפוקי שאר כוסות שאינן של ברהמ"ז [כגון קידוש והבדלה] שאין בזה את הענין שמי שנותנין לו ואינו מברך מקצרין ימיו, דמקור הדין מדכתיב ואברכה מברכך, וע"ז קאי דברי המג"א. וראיתי שכבר כתב כן בקצות השלחן סי' מו סק"ג דזו כוונת המ"א, ובודאי שאורח צריך לברך אפי' בלי כוס.

ותירוץ מחודש על הבנת המ"ב במג"א ראיתי בס' חידושי בתרא, שדוקא בכוס יש חלות לברכה משום שאין אומרים שירה אלא על היין והיא הגורמת אריכות ימים לבעל הבית, ולכן כשנמנע מזה הריהו נעש' בקיצור ימים.

לקביעת חברות
9141217
24 שעות ביממה

דרושים לחברות

מקום הלימוד	זמן	נושא
בוקר	9:00-12:00	דף יומי
	9:00-1:00	קנין הלכה
	9:00-1:00	בבא מציעא
	9:00-1:00	או"ח
	9:00-12:00	כתובות פ"ט
	9:00-12:00	ברכות
אחה"צ	9:00-1:00	ח"ו"ם
	4:00-7:00	מועד
	4:00-7:00	מועד
	4:00-7:00	סת"ם
	4:00-7:00	פעמיים בשבוע גמ'
	4:00-7:00	בב"ח
ערב	3:00-4:00	גמ' חזרה
	4:00-7:00	דף יומי
	9:30-11:00	או"ח
	9:00-11:00	נדה פ"ג ד'
	10:00-11:00	ב"ב עיון

נושאי הפרשיות הקרובות

- וירא - זריזין מקדימין למצוות (כב,ג)
- חיי שרה - קנין כסף (כג,טז. כה,י)
- תולדות - בכור בין האחים
- ויצא - מעשר כספים (כח,כב)
- וישלח - תפילה בעת צרה (לכ,יב)

ד"ר מתיאמיים [עד 700 מילים] אפשר להניח בצירוף שם מלא וטל', בתביעת "עומקא דפרשה" בפתח אוצרה"ם בית יוסף רח' שדי חמד. או לשלוח בדוא"ל הנ"ל. חומר יתקבל בכל שבוע עד יום שלישי בערב [ד"ת בכת"י עד יום א']. אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

הערות והארות לחידו"ת שבגליון ניתן לשלוח לדוא"ל:
gal200@neto.bezeqint.net או בתביעת "עומקא דפרשה"
המערכת מתייחסת לתגובות רק תחת שם מלא. (בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת).